

SOCIÁLNE ZABEZPEČENIE V INÝCH ČLENSKÝCH ŠTÁTOCH EÚ

Koordinácia systémov sociálneho zabezpečenia zjednodušuje voľný pohyb osôb v rámci EÚ. Zásadná reforma právnych predpisov v tejto oblasti bola vykonaná v roku 2010 a bola doplnená ďalšími právnymi aktmi, ktorými sa zlepšuje ochrana práv mobilných pracovníkov. V roku 2016 Komisia zahrnula návrhy do balíka opatrení v oblasti mobility pracovných síl s cieľom ešte viac reformovať systém a prispôbiť ho modernej hospodárskej a sociálnej realite v EÚ.

PRÁVNY ZÁKLAD

Články 48 a 352 [Zmluvy o fungovaní Európskej únie \(ZFEÚ\)](#).

CIELE

Základnou zásadou zakotvenou v Rímskej zmluve je odstránenie prekážok voľného pohybu osôb medzi členskými štátmi ([2.1.5](#)). Na dosiahnutie tohto cieľa musia opatrenia v oblasti sociálneho zabezpečenia zaistiť, aby občania EÚ pracujúci a bývajúci v inom členskom štáte, ako je ich vlastný štát, nestratili niektoré alebo všetky práva na sociálne zabezpečenie.

DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY

V roku 1958 vydala Rada dve nariadenia o sociálnom zabezpečení migrujúcich pracovníkov, ktoré neskôr nahradilo [nariadenie \(EHS\) č. 1408/71](#). Týka sa aj štátnych príslušníkov Islandu, Lichtenštajnska a Nórska, a to na základe Dohody o Európskom hospodárskom priestore (EHP), pričom na štátnych príslušníkov Švajčiarska sa vzťahuje Dohoda medzi EÚ a Švajčiarskom. V roku 2004 sa [nariadením \(ES\) č. 883/2004](#) (nariadenie o koordinácii) zrušilo nariadenie (EHS) č. 1408/71, hoci toto nariadenie aj naďalej ovplyvňuje určité akty Spoločenstva a dohody, v prípade ktorých je EÚ stále zmluvnou stranou. V roku 2010 sa uskutočnila zásadná reforma a bol prijatý „modernizovaný koordinačný balík“ – [nariadenie \(ES\) č. 988/2009](#) a vykonávacie [nariadenie \(ES\) č. 987/2009](#).

A. Štyri hlavné zásady

Každý členský štát má naďalej možnosť navrhnúť svoj systém sociálneho zabezpečenia nezávisle. Nariadenie o koordinácii určuje, v systéme ktorej krajiny je občan EÚ poistený, ak ide o situáciu zahŕňajúcu dve alebo viac krajín. Vo všeobecnosti

sociálne zabezpečenie poskytuje krajina zamestnania alebo, v prípade absencie zamestnania, krajina pobytu. Nariadenie sa opiera o štyri hlavné zásady:

1. Rovnaké zaobchádzanie (články 4, 5)

Pracovníci a samostatne zárobkovo činné osoby z iných členských štátov majú rovnaké práva a povinnosti ako štátni príslušníci hostiteľského štátu. Právo na rovnaké zaobchádzanie sa bezvýhradne uplatňuje na každého pracovníka alebo samostatne zárobkovo činnú osobu z iného členského štátu, ktorí mali v hostiteľskom štáte určité obdobie pobytu. Okrem toho, ak sa v členskom štáte prisudzujú právne účinky výskytu určitých skutočností (napr. manželskému stavu) alebo udalostí (napr. utrpeniu úrazu) alebo poberaniu dávok sociálneho zabezpečenia (napr. osoby poberajúce dávky v nezamestnanosti majú nárok aj na daňové úľavy), tento členský štát musí zohľadniť takéto skutočnosti alebo udalosti alebo poberanie rovnocenných dávok, ku ktorým došlo v inom členskom štáte.

2. Sčítanie (článok 6)

Táto zásada zaručuje, že predchádzajúce obdobia poistenia, zamestnania alebo pobytu v iných krajinách sa zohľadňujú pri výpočte dávok. Ak sa napríklad vo vnútroštátnych právnych predpisoch vyžaduje, aby bol pracovník poistený alebo zamestnaný počas určitého obdobia predtým, ako mu vznikne nárok na určité dávky, zásada sčítania znamená, že príslušný členský štát musí zohľadniť obdobie poistenia a zamestnania dosiahnuté v inom členskom štáte.

3. Zásada jediného rozhodného práva (článok 10 a článok 11 ods. 1)

Táto zásada zabraňuje tomu, aby niekto získal na základe práva na voľný pohyb neprimeranú výhodu. Na každého príjemcu sa vzťahujú právne predpisy len jednej krajiny a každý platí príspevky len v danej krajine.

4. Prenosnosť (článok 7)

Táto zásada znamená, že dávky sociálneho zabezpečenia sa môžu vyplácať v rámci celej Únie, a zakazuje členským štátom obmedziť vyplácanie dávok len na obyvateľov danej krajiny. Nevzťahuje sa však na všetky dávky sociálneho zabezpečenia; osobitné pravidlá sa vzťahujú napríklad na dávky v nezamestnanosti.

B. Osoby patriace do rozsahu pôsobnosti nariadenia

Pôvodne sa [nariadenie \(EHS\) č. 1408/71](#) vzťahovalo len na zamestnancov, ale v roku 1982 sa jeho rozsah pôsobnosti rozšíril aj na samostatne zárobkovo činné osoby. Do rozsahu jeho pôsobnosti patria aj rodinní príslušníci pracovníkov a samostatne zárobkovo činných osôb a od nich závislé osoby, ako aj osoby bez štátnej príslušnosti a utečenci. Rozsah pôsobnosti sa postupne rozšíril: v roku 1998 s cieľom poskytnúť štátnym zamestnancom rovnaké postavenie ako ostatným obyvateľom, pokiaľ ide o všeobecné zákonné dôchodkové práva, v roku 1999 s cieľom zahrnúť všetkých poistencov, najmä študentov a osoby, ktoré nemajú platené zamestnanie, a v roku 2003 aj štátnych príslušníkov z tretích krajín, ktorí majú legálny pobyt v EÚ.

Najnovším právnym aktom, [nariadením \(EÚ\) č. 1231/2010](#), sa rozšírila pôsobnosť na štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí majú legálny pobyt v EÚ a v cezhraničnej situácii, a na ich rodinných príslušníkov a pozostalých, ak sa nachádzajú v EÚ.

Platné právne predpisy sa vzťahujú aj na cezhraničných pracovníkov, ktorí sú zamestnancami alebo samostatne zárobkovo činnými osobami v jednom členskom štáte a majú pobyt v inom členskom štáte, do ktorého sa vracajú denne alebo aspoň raz za týždeň.

Vyslaní pracovníci predstavujú výnimku, pretože sú vysielaní dočasne na plnenie úloh, a pokiaľ ide o sociálne zabezpečenie, zostávajú poistení vo svojom domovskom členskom štáte po dobu maximálne 24 mesiacov. V členskom štáte bydliska môžu čerpať len vecné dávky zdravotnej starostlivosti.

C. Zahrnuté dávky

V článku 3 [nariadenia \(ES\) č. 883/2004](#) sú vymenované dávky sociálneho zabezpečenia, na ktoré sa vzťahuje:

- nemocenské, materské a rovnocenné otcovské dávky, ale nie sociálna a lekárska pomoc závislá od finančnej situácie osoby, pretože nie sú závislé od predchádzajúcich príspevkov do systému sociálneho zabezpečenia,
- dávky v starobe, pozostalostné dávky a dávky v invalidite,
- dávky v súvislosti s pracovnými úrazmi a chorobami z povolania,
- podpora pri úmrtí,
- preddôchodkové dávky, dávky v nezamestnanosti, rodinné dávky,
- osobitné nepríspevkové peňažné dávky, ktoré nie je možné preniesť.

D. Modernizácia systému

Od roku 1971 boli právne predpisy o koordinácii sociálneho zabezpečenia niekoľkokrát zmenené, aby sa zohľadnil vývoj na úrovni EÚ, zmeny v právnych predpisoch na vnútroštátnej úrovni a judikatúra Súdneho dvora Európskej únie (SDEÚ).

1. Na ceste k lepšej koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia

Modernizovaný koordinačný systém zaviedol zásadu dobrej správy, pričom inštitúcie členských štátov sú povinné vzájomne spolupracovať a poskytovať si navzájom pomoc. Ustanovil sa ním systém elektronickej výmeny údajov medzi vnútroštátnymi inštitúciami. Komisia v júli 2017 sprístupnila systém elektronickej výmeny informácií o sociálnom zabezpečení (EESSI) a členské štáty majú dva roky na jeho zavedenie na vnútroštátnej úrovni.

Zároveň:

- aktualizoval pravidlá v súlade so súčasnou sociálnou praxou (napr. ustanovenie týkajúce sa obdobia výchovy detí),
- zlepšil ochranu práv (napr. lepšie informácie a pomoc občanom, nový dialóg a zmierovacie konanie),
- objasnil určité aspekty, napríklad začlenením judikatúry SDEÚ (napr. prispôsobenie faktov),
- posilnil a zjednodušil inštitucionálne postupy (napr. elektronická výmena údajov),
- zlepšil a urýchlil úhradu nákladov na zdravotnú starostlivosť.

2. Európsky preukaz zdravotného poistenia (EPZP)

Od roku 2006 Európski občania, ktorí cestujú v rámci EHP, môžu používať európsky preukaz zdravotného poistenia vydaný zdravotnou poisťovňou v krajine poistenca. Tento preukaz uľahčuje prístup k zdravotnej starostlivosti v prípade nepredvídaných zdravotných potrieb pri návšteve inej krajiny EHP z osobných alebo pracovných dôvodov. Zaručuje rovnaké podmienky a poplatky ako pre poistencov v danej krajine. Náklady uhradí systém sociálneho zabezpečenia krajiny poistenca.

3. Doplnkové dôchodkové práva

Dňa 16. apríla 2014 po dlhoročných rokovaniach bola podpísaná [smernica 2014/50/EÚ](#) o minimálnych požiadavkách na posilnenie mobility pracovníkov medzi členskými štátmi zlepšením nadobúdania a zachovávanía doplnkových dôchodkových práv. Uplatňuje sa iba na dôchodkové systémy trhu práce, a teda nie na dobrovoľné príspevky do jednotlivých dôchodkových systémov ani na štátne dôchodky, na ktoré sa vzťahuje nariadenie o koordinácii.

4. Vyhliadky na reformu

Komisiou financovaná sieť nezávislých expertov pre mobilitu v rámci EÚ s názvom MoveS (voľný pohyb pracovníkov a koordinácia systémov sociálneho zabezpečenia) vypracovala množstvo užitočných správ.

Po osobitnej konzultácii o koordinácii dávok dlhodobej starostlivosti a dávok v nezamestnanosti v roku 2013 a všeobecnej konzultácii o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia v EÚ v roku 2015 Komisia v decembri 2016 navrhla [revíziu](#) nariadenia č. 883/2004 a vykonávacieho nariadenia č. 987/2009, ako súčasť balíka pracovnej mobility.

Revízia sa zameriava na zabezpečenie spravodlivosti užším prepojením vyplácania dávok členskými štátmi, ktoré odvádzajú príspevky na sociálne zabezpečenie. Poskytuje tiež vnútroštátnym orgánom lepšie nástroje na overovanie statusu sociálneho zabezpečenia vyslaných pracovníkov s cieľom riešiť nekalé praktiky a zneužívanie. Medzi hlavné zmeny patria:

- dávky v nezamestnanosti: obdobia poistenia alebo zamestnania možno sčítat' po uplynutí trojmesačného kvalifikačného obdobia, ale pracovníci môžu exportovať svoje dávky v nezamestnanosti na šesť mesiacov namiesto troch, aby si hľadali prácu v inom členskom štáte. Po odpracovaní jedného roka v danom členskom štáte môžu cezhraniční pracovníci žiadať o dávku v nezamestnanosti v štáte, kde pracujú, namiesto štátu svojho bydliska,
- dávky dlhodobej starostlivosti: v návrhu sa definujú v osobitnej kapitole dávky dlhodobej starostlivosti a prípady, keď si môžu mobilní občania takéto dávky nárokovať,
- rodinné dávky určené na nahrádzanie príjmu počas obdobia starostlivosti o dieťa sa posudzujú ako individuálne a osobné práva, čím sa umožní sekundárne príslušnému členskému štátu vyplácať plnú dávku druhému rodičovi. Tým sa odstraňujú potenciálne finančné prekážky, aby rodičia mohli čerpať rodinnú dovolenku súčasne.

Návrh sa tiež zameriava na zosúladenie platných právnych predpisov s nedávnou judikatúrou SDEÚ o prístupe k dávkam sociálneho zabezpečenia pre ekonomicky neaktívnych občanov ([2.1.5](#)).

Európsky parlament, Komisia a rumunské predsedníctvo dosiahli v súvislosti s návrhom 19. marca 2019 predbežnú dohodu, ale v Rade väčšinu nezískal. Ďalšia práca na návrhu bola preto odložená na nasledujúce volebné obdobie.

Na základe návrhu na zriadenie [Európskeho orgánu práce](#), ktorý bol prijatý 16. apríla 2019, budú operačné aspekty koordinácie sociálneho zabezpečenia, ako aj niektoré mediačné a technické úlohy súčasných koordinačných orgánov presunuté na uvedený orgán.

ÚLOHA EURÓPSKEHO PARLAMENTU

Parlament vždy prejavoval veľký záujem o problémy migrujúcich pracovníkov, cezhraničných pracovníkov, samostatne zárobkovo činných osôb a príslušníkov tretích krajín, ktorí pracujú v iných členských štátoch, ako je štát, ktorý im udelil povolenie. Pri viacerých príležitostiach vyjadril poľutovanie nad pretrvávajúcimi prekážkami úplnej slobody pohybu a vyzval Radu, aby prijala návrhy s cieľom zahrnúť predčasné starobné dôchodky do rámca koordinácie sociálneho zabezpečenia, rozšíriť právo nezamestnaných osôb poberať dávky v nezamestnanosti v inom členskom štáte a rozšíriť rozsah pôsobnosti právneho predpisu na všetky poistené osoby. Väčšina z týchto požiadaviek bola splnená prijatím nariadenia (ES) č. 883/2004 alebo je súčasťou nedávnych návrhov Komisie.

Od nadobudnutia platnosti Lisabonskej zmluvy sa uplatňuje riadny legislatívny postup a hlasovanie v Rade kvalifikovanou väčšinou. Členský štát však môže požiadať o predloženie návrhu legislatívneho aktu Európskej rade, ak vyhlási, že akt by ovplyvnil dôležité aspekty alebo finančnú rovnováhu jeho systému sociálneho zabezpečenia.

Parlament vo viacerých svojich uzneseniach – [zo 14. januára 2014 o sociálnej ochrane pre všetkých](#), [zo 14. septembra 2016 o sociálnom dampingu](#) a [zo 4. júla 2017 o pracovných podmienkach a neistých pracovných miestach](#) – poukázal na osobitné ťažkosti v tejto oblasti, napríklad prípad samostatne zárobkovo činných osôb, pracovníkov s dočasným pracovným pomerom alebo zmluvami na kratší pracovný čas, pracovníkov v digitálnom hospodárstve a sezónnych pracovníkov, a vyzval Komisiu, aby preskúmala právne predpisy a monitorovala vykonávanie a koordináciu systémov sociálneho zabezpečenia s cieľom zaistiť dodržiavanie práv občanov a efektívne fungovanie mobility pracovnej sily v EÚ.

Aoife Kennedy
05/2019

